

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ

Кваліфікаційна робота (проект) на здобуття
ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 2 курсу 09-212 М групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Дошкільна освіта
Біла Юлія Миколаївна

Керівник к. філол. н., доцентка
Мироненко О.В.

Рецензент Компаній Н.А.
директор Херсонського закладу
дошкільної освіти №85
Херсонської міської ради

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО	
МИСЛЕННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ	
ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.	
1.1. Особливості формування лексичної компетентності.....	6
1.2. Значення розвитку креативного мислення у здобувачів дошкільної освіти	
у процесі формування лексичної компетентності.....	13
 РОЗДІЛ 2. РОБОТА З РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ У	
ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ	
ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.	
2.1. Аналіз програм та наукової літератури.....	22
2.2. Особливості роботи з розвитку креативного мислення у здобувачів	
дошкільної освіти у процесі формування лексичної компетентності.....	29
2.3. Експериментальне дослідження.....	40
ВИСНОВКИ.....	48
 СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ	
ДЖЕРЕЛ.....	
	50
ДОДАТКИ.....	54

ВСТУП

Актуальність теми. У часи стрімких змін, характерних для сучасного світу, творчий підхід набуває особливої ваги. Уміння знаходити нестандартні шляхи розв'язання проблем і генерувати свіжі ідеї є критично важливим як для дорослих, так і для дітей, починаючи з наймолодшого віку. Ранній дитинний період стає ключовим етапом розвитку фундаментальних розумових здібностей, де креативність відіграє провідну роль. Соціальна адаптація та гармонійний розвиток дошкільнят нерозривно пов'язані з їхнім мовленнєвим рівнем, а саме – із запасом слів. Широкий лексикон полегшує комунікацію й слугує основою для пробудження уяви, фантазії та пізнавальної активності, що має вирішальне значення для реалізації творчих можливостей. Розширення словникового багажу сприяє інтелектуальному та творчому зростанню дитини, допомагаючи формувати логічне мислення та навички винахідливого пошуку рішень.

З огляду на важливість одночасно й творчого потенціалу, й багатства мови для гармонійного зростання малечі дошкільного віку, вивчення їхнього зв'язку та пошуки ефективних методів поєднання цих елементів є надзвичайно необхідними. Наукова та практична цінність має дослідження того, як розширення словникового запасу впливає на розвиток нестандартного мислення у дітей дошкільного закладу. Така робота дарує перспективні шляхи для удосконалення педагогічних підходів, які сприятимуть пробудженню творчості та формуванню особистості дитини. У сучасних умовах реформування системи освіти України, надзвичайно актуальним є питання стимулювання творчого потенціалу дітей дошкільного віку під час удосконалення їхнього словникового запасу. Відповідно до положень закону України «Про освіту», прийнятого у 2017 році, гарантування якісної освіти є головним завданням на всіх етапах навчання, зокрема й у дитячих садках. Саме в дошкільному віці закладають фундамент креативного мислення та збагачення лексики.

Розвиток словесної компетентності здобувачів є ключовим аспектом, оскільки він стимулює мовленнєві здібності, які, зрештою, підсилюють креативність. В освітній процес все частіше інтегруються інтерактивні методи навчання, такі як рольові сценарії та творчі проєкти тощо, відповідно до сучасних педагогічних концепцій. Ці методики не просто збагачують словниковий запас здобувачів, а й заохочують творчий підхід до вирішення завдань, що є ключовим фактором для успішної адаптації та взаємодії у складному сьогоденні.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка педагогічних умов розвитку креативного мислення здобувачів дошкільної освіти у процесі формування лексичної компетентності.

Згідно з метою було сформовано **завдання** дослідження:

1. Розглянути особливості формування лексичної компетентності.
2. Дослідити ролі та значення розвитку креативного мислення у здобувачів дошкільної освіти у процесі формування лексичної компетентності.
3. Розглянути аналіз програм і наукової літератури з данної теми.
4. Вивчити особливості розвитку креативного мислення у здобувачів дошкільної освіти у процесі формування лексичної компетентності.
5. Провести експериментальне дослідження.

Об'єкт дослідження: процес розвитку креативного мислення здобувачів дошкільної освіти у процесі формування лексичної компетентності.

Предмет дослідження: педагогічні умови розвитку креативного мислення здобувачів дошкільної освіти у процесі формування лексичної компетентності.

Методи дослідження: у науковій роботі застосовувалися такі методи: теоретичні – включали дослідження, зіставлення, структурування та підсумовування інформації з психолого-педагогічних теорій та лінгводидактики, що проявлялося у визначенні ключових термінів; емпіричні – базувалися на спостереженнях за дітьми, їхніх розмовах, а також

педагогічному експерименті; статистичні – охоплювали обробку отриманих результатів як числовими, так і описовими методами.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження. У магістерській роботі представлено види вправ на розвиток креативного мислення здобувачів дошкільної освіти у процесі формування лексичної компетентності.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вправи можуть бути використані педагогами дошкільної освіти у практичній роботі у ЗДО та викладачами вищих навчальних установ.

Апробація: основні аспекти наукового дослідження на тему: «Розвиток креативного мислення здобувачів дошкільної освіти у процесі формування лексичної компетентності» оприлюднено під час передзахисту на кафедрі теорії та методики дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету.

Публікації: згідно з ключовими положеннями магістерської роботи опубліковано статтю на тему: «Розвиток креативного мислення здобувачів дошкільної освіти у процесі формування лексичної компетентності» у збірнику «Актуальні проблеми дошкільної, початкової та спеціальної освіти в умовах кризових викликів суспільства» (14-15 травня 2025, Івано-Франківськ, Херсон).

Структура роботи складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

1.1. Особливості формування лексичної компетентності

Застосування психолінгвістичних методів при вивченні мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку допомагає розібратися, яким чином розвивається вокабуляр у зв'язку з проявом творчого мислення. У цьому періоді життя малюк проходить через інтенсивний етап мовної еволюції: його словниковий запас збільшується майже із кожною годиною, і кожне нове слово відкриває можливості для дослідження оточуючого світу. Психолінгвістика трактує цей феномен як комплексний процес взаємозв'язку між розумовими здібностями, емоційним станом та соціальним впливом, які разом сприяють не лише поповненню лексичного запасу, але й формуванню вміння застосовувати ці слова творчо [5, с. 78]. З цієї причини в дошкільному віці надзвичайно важливо забезпечити середовище, де дитина навчиться не тільки відтворювати слова, а й використовувати їх у свіжих, оригінальних контекстах – це фундамент її креативності.

Креативне мислення – це когнітивна функція, яка демонструється через здатність формулювати свіжі, неординарні задуми, виявляти унікальні способи розв'язання завдань й виробляти самобутні вербальні твори. Його визначають риси: адаптивність, новизна та результативність.

Розвиток лексичної компетентності у дітей тісно пов'язаний із психічними процесами сприймання, пам'яті та мислення. Засвоюючи нові слова, дитина водночас формує асоціативні зв'язки, створює уявні образи, комбінує їх і тим самим тренує здатність мислити творчо.

Лексична компетентність - це комплексна якість особистості, яка показує рівень володіння словниковим запасом мови, розуміння значущості слів та здатність адекватно й ефективно використовувати їх у різних комунікативних ситуаціях.

Коли педагог заохочує малюка придумувати декілька різних кінцівок до казки, це одночасно поповнює його скарбницю слів та стимулює фантазію, адже нові слова стають частиною особистих, творчих історій[3, с. 52]. Отже, володіння словами перетворюється не просто на вміння говорити, але й на засіб самовираження через творчість. Необхідно акцентувати увагу на тому, що психолінгвістичні основи формування дитячого лексикону демонструють міцний взаємозв'язок між мовою та думками. Під час опановування нових слів діти не лише називають речі та події, а й формують власне розуміння навколишнього світу. Це свідчить про те, що креативне мислення розвивається разом із розширенням словникового запасу: чим більше слів засвоєно, тим ширші можливості для експериментів з мовленням, створення образних висловів і пошуку нестандартних рішень у грі та навчанні [11, с. 122].

У сучасній психолінгвістиці наголошується на тому, що формування лексичної компетентності неможливе без активної мовленнєвої практики. Дошкільники особливо швидко вчаться у ситуаціях діалогічної взаємодії, де вони не тільки повторюють почуте, але й намагаються адаптувати слова під власний досвід. Майбутній оратор, що вперше стикається з незнайомим терміном, здатен відразу ж включити його до своєї, можливо, ще незрілої, промови.

Розвиток мовлення – це непростий і різноманітний шлях удосконалення комунікативних навичок малечі, який охоплює розширення лексики, опанування граматичних конструкцій, чітку вимову й вміння висловлювати думки послідовно.

Формування мовленнєвої майстерності в даному випадку слід оцінювати як динамічний етап, коли розширення лексики тісно пов'язане з прагненням творчо сприймати світ навколо. Володіння словами в молодшому шкільному віці вважають одним із головних факторів мовленнєвого зростання, оскільки воно відкриває шлях для ефективного спілкування, дослідження оточення та виховання нестандартного мислення [4, с. 173]. Комунікативна діяльність – це свідомий, націлений процес виробництва та розуміння речень. Лексична

підкованість набуває форми в умовах різноманітних видів спілкування (розмова, аудіювання). Словесна винахідливість – вміння породжувати оригінальні думки, зв'язки, візуалізації та мовні сполучення. Вона є частиною творчого мислення й безпосереднім наслідком зусиль щодо удосконалення цього процесу в мовному плані.

Розвиток креативного мислення тісно пов'язаний із лексичними можливостями дитини, оскільки саме слово стає основою для творення нових смислів і оригінальних ідей. Чим багатший і гнучкіший словник дошкільника, тим легше він може будувати асоціації, знаходити нестандартні рішення та виражати власні думки у мовленні. З огляду на це, розвиток лексичної компетенції набуває великої важливості, адже він не тільки сприяє ефективній взаємодії, а й відкриває можливості для реалізації творчих здібностей. [2, с. 154]. Лексична компетентність у дітей дошкільного віку виявляється здатністю адаптувати слова та фрази до нових ситуацій. Це демонструє перехід від простого заучування слів до їх свідомого використання. Діти починають розрізняти нюанси значень, підбирати схожі слова, створювати образні порівняння, що є чітким показником зв'язку між збагаченням словника та креативним мисленням. [7, с. 95]. Необхідно враховувати, що формування мовностілю в дошкільному віці припадає на критично важливий етап, коли дитина активно збільшує свої знання слів і одночасно опановує методи їх практичного застосування [8, с. 185].

В академічних дослідженнях лексична майстерність визначається не тільки обсягом словникового запасу, але й здатністю підбирати відповідні слова для конкретного контексту розмови, узгоджувати їх в змістовні речення, а також відчувати нюанси значень окремих слів [6, с. 133]. Для малят цей процес є дещо складним, адже вони ще освоюють розрізнення лексичного значення, усвідомлення полісемії, засвоєння синонімів чи протилежностей. Завдання, спрямовані на розвиток творчого використання мови, дозволяють дітям не просто запам'ятовувати нові слова, але й свідомо інтегрувати їх у свої тексти. Забавки із римами, створення описів казок чи вигадкування

фантастичних слів допомагають дітям розвинути креативне мислення та відійти від загальноприйнятих зв'язків [1, с. 158].

Окремого значення набуває поєднання вербальних і невербальних засобів вираження, що також розкриває креативний потенціал. Під час малювання, ліплення чи конструювання дитина часто супроводжує власні дії коментарями, вигаданими історіями або діалогами з іграшками. Це свідчить про те, що лексична компетентність стає основою внутрішнього діалогу, а креативне мислення дозволяє наповнювати мовні одиниці новим змістом, збагачуючи когнітивний досвід дошкільника [12, с. 64]. Збагачення словникового запасу – це не лише лінгвістична задача. Це багатогранний розумово-креативний процес, який є основою для творчих зусиль маляти, стимулює уяву, зв'язкове мислення та вміння знаходити різні шляхи розв'язання проблем. Розвиток лексичних навичок у дітей дошкільного віку тісно пов'язаний з мовним оточенням, в якому вони виростають. Цілком очевидно, що воно включає сімейну атмосферу, де слова отримують особисте значення, а також навчальне середовище дитячого садка, де мова слугує засобом пізнання світу, веселощів, спілкування та спільної діяльності. [9].

Творчість – це властивість людини створювати нове, знаходити оригінальні рішення та продукувати свіжі задуми, які відрізняються від шаблонних. У малят дошкільного віку вона демонструється завдяки бурхливій уяві, бажанню мріяти та неординарному підходу до вирішення задач.

Креативність у дошкільному мовленнєвому розвитку тісно пов'язана з тим, наскільки різноманітним і надихаючим є мовне середовище. Якщо дитина чує однотипні мовні конструкції, полегшені вислови й скупчений спектр лексики, її мовленнєва активність обмежується репродуктивним рівнем. Натомість у ситуаціях, де вона постійно стикається з новими словами, синонімічними групами, мальовними висловами, загадками чи іграми зі словами, виникає не лише лексичний запас, а й креативне ставлення до слів. Це сприяє розвитку дивергентного мислення, гнучкості мовлення та створює основу для подальшого креативного самовираження [16, с. 128].

Важливим чинником мовленнєвого середовища виступає також культурна середа, у якій виховується дитина. Народні казки, вірші, прислів'я та приказки гарантують не лише поширення лексичного запасу, а й поглиблення у світ асоціацій, метафор і художніх образів, що є міцним джерелом для формування креативного мислення [14, с. 83]. Водночас мовленнєве середовище у дошкільному закладі має бути навмисно організованим педагогом. Наприклад, під час обговорення казкової ситуації дитина може вигадати інший кінець чи запропонувати нову характеристику персонажа, демонструючи не лише володіння лексикою, а й спроможність творче трансформувати її [15, с. 39].

Мовленнєве середовище виступає одним із основних факторів створення лексичної компетентності та зростання креативного мислення вихованців дошкільної освіти. Воно гарантує рівновагу між репродукцією мовних зразків і створенням нових, між усвоєнням лексики та креативним використанням слова у власних висловлюваннях. Чим багатограннішим, повнішим та мотивуючим буде мовне середовище, тим повніше розкриватиметься потенціал дитини як носія мови та як креативної особистості, здатної до самостійного мислення і творчої мовленнєвої діяльності.

Розвиток словникового запасу у дітей дошкільного віку тісно залежить від впливу мовного оточення, яке є ключовим фактором формування їхньої здатності до нестандартного мислення. Простір, в якому живе малюк, сповнений різноманіття мовних конструкцій, емоційних забарвлень, образів, культурних значень та способів взаємодії. Завдяки постійному контакту з мовою в різних формах – розмовах, літературних творах, іграх або творчих проєктах – дитина переходить від простого повторення слів до створення власних оригінальних висловлювань [25, с. 164]. Така взаємодія між копіюванням та самостійним продукуванням сприяє зростанню креативності.

Важливість ролі дорослих у формуванні сприятливого мовлення підкреслює необхідність уважного ставлення до цього питання. Педагог, батьки, а також однолітки – всі вони є зразками мовної взаємодії,

демонструючи правильне використання слів, мелодійність голосу, логічність висловлювань чи щирість емоцій. Брак різноманітності в мовленнєвих прикладах гальмує прагнення дітей до самовираження, тоді як насиченість та багатогранність мовного оточення відкривають нові горизонти для збагачення словникового запасу та стимулюють творчий потенціал. До прикладу, проведення тематичних забав, таких як "крамниця", "мандрівка" чи "сцена", допомагає дітям обирати відповідні слова, створювати оригінальні фрази та об'єднувати слова у нестандартних сполученнях. [4, с. 251].

Також варто підкреслити, що мовленнєве середовище формується не лише у межах освітнього закладу, а й у сімейному та соціальному просторі дитини. Якщо дитина з раннього віку перебуває в атмосфері, де мова використовується емоційно багатогранно, образно, з гумором і фантазією, то в неї формуються передумови для креативного ставлення до слова. Натомість обмежене або знецінене використання мови призводить до зниження мовленнєвої активності та зменшення потенціалу творчості.

Варто знову відмітити, що мовленнєве середовище є основою, на якій розгортається процес формування лексичної компетентності у дошкільників. Воно забезпечує взаємодію між наслідуванням і самостійним мовотворенням, підтримує розвиток інтелектуальної й креативної активності, стимулює дитину до пошуку нових способів самовираження.

Створення якісного, багатого та варіативного мовленнєвого середовища дозволяє не лише розвивати словниковий запас, а й формувати готовність до креативного мислення, що стає фундаментом для подальшого успішного навчання та соціалізації.

Саме у дошкільному віці відбувається інтенсивне становлення мовленнєвої діяльності, що є основою для формування не лише базових мовних навичок, а й здатності до творчого мислення. Важливою умовою цього процесу виступає інтеграція лексичної компетентності з різними видами пізнавальної активності дитини. Саме багатство словника, вміння вільно оперувати словами та комбінувати їх у нові смислові зв'язки створюють

підґрунтя для розвитку креативності. Лексична компетентність не може формуватися ізольовано, вона постійно взаємодіє з уявою, пам'яттю, мисленням та емоційною сферою дошкільника [17, с. 99].

Уява дитини яскраво демонструє себе через пошук неординарних виходів із ситуацій, генерування свіжих фраз та відкриття нового застосування вже знайомим словам. За допомогою різноманітних вправ, ігор, художніх розповідей і відтворення фантастичних сценаріїв удосконалюється навичка поєднувати слова з різними значеннями [13, с. 49]. Розвиток мовної компетентності у дітей дошкільного віку – це не просто розширення словникового запасу чи точне використання окремих слів. Він міцно пов'язаний із розвитком креативності, що помітно у здатності створювати нові значення, вільно використовувати лексику та знаходити оригінальні шляхи вирішення проблем у спілкуванні. Об'єднання цих аспектів є ключем до всебічного розвитку індивідуальності, готової до самостійного мислення та творчості в подальшому житті [18, с. 172].

Розвиток лінгвістичних вмінь дітей дошкільного віку потребує від фахівців з початкової освіти ретельного та адаптивного планування, адже мова слугує основою, на якій базуються як когнітивні процеси, так і потенціал дитини до творчого мислення. В період перебування у дитячому садку активно збільшується обсяг лексичного запасу, що дозволяє дітям не тільки передавати свої роздуми, але й створювати оригінальні поєднання мовних засобів у незвичних ситуаціях. Навчання, яке виходить за рамки простого перелічування об'єктів та подій, заохочуючи пошук різних характеристик, зіставлення та визначення подібностей і відмінностей, сигналізує про формування мовної спритності – ключового фактора для стимулювання творчих здібностей.[20, с. 254].

Якщо вихователь застосовує інтерактивні ігри, творчі вправи, загадки, мовні головоломки чи завдання на складання казок і віршів, це стимулює не лише збагачення словникового запасу, а й розвиток здатності до продукування нових ідей. Наприклад, під час вправи «вигадати нове слово для фантастичної

істоти» діти не тільки поповнюють свій словник, а й навчаються мислити нестандартно, поєднуючи знайомі лексеми у нові, оригінальні комбінації [23, с. 102]. Підсумовуючи, слід зазначити, що розвиток словникових запасів у майбутніх фахівців із дошкільної освіти варто розглядати в двох аспектах: як необхідна передумова для мовного та спілкування, так і як значний стимул для розвитку творчого мислення. Психолінгвістичні, пізнавальні та соціально-культурні аспекти цього процесу показують, що саме в дитячому віці формуються фундамент мовної незалежності, адаптивності та винахідливості, котрі надалі впливають на здатність людини успішно реалізувати себе у різноманітних життєвих ситуаціях. Отже, стимулювання творчих здібностей під час розширення словникового запасу може вважатися пріоритетним завданням сучасної дошкільної освіти, орієнтованим на формування енергійного, розумово розвиненого та ерудованого індивіда.

1.2. Значення розвитку креативного мислення у здобувачів дошкільної освіти у процесі формування лексичної компетентності

Розвиток креативного мислення у дошкільників тісно пов'язаний із формуванням мовленнєвої гнучкості, яка виступає як важливий компонент лексичної компетентності. Мовленнєва гнучкість проявляється у здатності дитини використовувати слова в різних контекстах, створювати нові поєднання слів та висловлювань, а також адаптувати своє мовлення до різних ситуацій спілкування. Саме через розвиток креативного мислення дитина набуває здатності не лише відтворювати вже відомі мовні зразки, а й експериментувати з ними, створювати власні словесні конструкції та знаходити нестандартні способи вираження думки [22, с. 119].

У дошкільному віці мовленнєва гнучкість формується через систематичне використання творчих вправ, ігрових ситуацій та завдань, які стимулюють дитину шукати різні способи вираження своїх думок. Креативне мислення у контексті мовленнєвої гнучкості також забезпечує розвиток

здатності до рефлексії та самоконтролю у процесі мовної діяльності. Дошкільник, експериментуючи з різними способами вираження ідей, навчається оцінювати, наскільки ефективним є його мовлення, які слова найбільш точно передають задум, а які потребують уточнення або заміни [26, с. 48]. Цей процес формує у дітей уміння критично ставитися до власного мовного продукту та стимулює пошук нових рішень, що є характерною рисою творчого мислення. Таким чином, мовленнєва гнучкість стає платформою для розвитку комунікативної та когнітивної компетентності одночасно, поєднуючи лексичний розвиток з інтелектуально-творчою активністю.

Особливо важливим є поєднання словникових вправ із ігровими та сюжетними завданнями. Наприклад, у грі «Склади історію» дитина повинна використати різні слова для опису персонажів, дій та подій, а також придумати несподівані повороти сюжету [39, с. 95]. Така діяльність стимулює здатність бачити різні варіанти розвитку подій, комбінувати знайомі слова в нові смислові конструкції та створювати власні мовні образи.

Розвиток креативного мислення через формування мовленнєвої гнучкості у дошкільників не обмежується лише збагаченням словникового запасу. Він охоплює вміння комбінувати слова, створювати нові висловлювання, знаходити нестандартні способи передачі думки та адаптувати мовлення до різних комунікативних ситуацій. Розвиток уяви у дошкільників є невід'ємною складовою формування креативного мислення та значущим чинником збагачення лексичної компетентності. Уяву можна визначити як здатність дитини створювати образи, ідеї та ситуації у власному свідомому просторі, незалежно від безпосереднього сприйняття реального світу. Саме завдяки активному використанню уяви дитина вчиться експериментувати зі словом, поєднувати знайомі мовні одиниці у нові комбінації, вигадувати альтернативні сценарії подій, що, у свою чергу, стимулює розвиток її креативного мислення [31, с. 160].

Формування уяви тісно пов'язане з практикою творчого мовлення. Дошкільник, який вчиться описувати предмети, вигадувати казки, складати

історії чи розігравати рольові ігри, активно розширює власний словниковий запас та вчиться поєднувати слова у нетривіальні конструкції. Наприклад, завдання «придумати опис чарівної істоти» змушує дитину звертатися до знаних слів, створювати нові поєднання прикметників, дієслів та іменників, тим самим закріплюючи їх у практичному використанні [27, с. 76]. Подібна діяльність стимулює асоціативне мислення, вміння шукати нестандартні зв'язки між словами та явищами, а також формує здатність бачити альтернативні варіанти розвитку подій чи ситуацій. Наприклад, у процесі гри «Місто майбутнього» дитина може комбінувати знані назви будівель і предметів із різними словами, створюючи нову мовну реальність, що не лише розвиває словниковий запас, а й стимулює мислення на рівні асоціацій та символів [33, с. 105].

Зокрема, вартує підкреслити взаємозв'язок фантазії та емоційного світу малюка. Коли діти дошкільного віку залучають уяву, вигадуючи власні розповіді або зображуючи вигаданих героїв, вони не тільки удосконалюють мовленнєві здібності, але й вчать передавати почуття, аналізувати поведінку персонажів і передбачати хід подій. Це позитивно впливає на розвиток емоційної адаптованості та вміння об'єднувати мовні та емоційні аспекти мислення – ключовий фактор для стимулювання творчого потенціалу. [34, с. 49]. За допомогою уяви дитина отримує можливість експериментувати з мовою, створювати нові образи й сценарії, поєднувати знайомі слова в оригінальні сполучення, що активує мовленнєву практику та формує когнітивні та креативні компетентності.[36, с. 35].

Розвиток комунікативних навичок у малят є надзвичайно важливим, адже він стимулює творче мислення та розширює їхній словниковий запас. Активне мовлення – це не просто повторення заучених фраз, а й вміння формулювати оригінальні словосполучення, детально описувати предмети чи події, розповідати історії. У дошкільному віці діти починають досліджувати мову, поєднуючи вже відомі слова в нестандартні конструкції та створюючи яскраві словесні картини. Важливу роль у формуванні продуктивного мовлення

відіграє залучення дітей до ігор та сюжетно-рольових ситуацій, де вони мають можливість практично застосовувати нові слова у власних сценаріях. Наприклад, завдання «Склади незвичайний епізод казки» спонукає дитину не тільки використовувати знайомі лексеми, але й встановлювати нові смислові зв'язки, об'єднувати різні значення слів та створювати власні описи дій та героїв [30, с. 193].

Розвиток продуктивних навичок говоріння у дітей дошкільного віку тісно переплітається із загостренням вміння виражати себе та аналізувати власні думки. Створюючи історії чи детально розповідаючи про правила ігор, малеча вчиться розпізнавати послідовність подій, підбирати потрібні слова для реалізації задуму та корегувати свої фрази. Не менш суттєвим є спілкування з ровесниками й дорослими, яке заохочує шукати оригінальні способи передачі своїх думок. Обговорюючи сюжети, винаходячи нових персонажів або обмірковуючи дії героїв під час гри, діти активно використовують слова, поєднують знайомі слова у свіжі конструкції та формують власне мовне бачення світу. [28, с. 50]. У свою чергу, майстерне мовлення відіграє ключову роль у розвитку креативного мислення у дошкільнят, адже воно сприяє об'єднанню словникового запасу з пізнавальними та творчими здібностями.

Воно формує здатність комбінувати слова, створювати нові смислові структури, адаптувати мовлення до різних ситуацій та активно використовувати власний словниковий запас для самовираження.

Формування оригінального мислення в дітей дошкільного віку є ключовим аспектом розвитку їхньої творчої майстерності та багатства словникового запасу. Оригінальне мислення проявляється у здатності виходити за рамки традиційного сприйняття світу, знаходити різні варіанти розв'язання проблем, об'єднувати вже відомі поняття у свіжі, непередбачувані рішення. У процесі збагачення лексики нестандартний спосіб мислення дає змогу дітям не просто засвоювати нові лексеми й фрази, але й експериментувати з ними. [29, с. 115]. Значну роль у розвитку нестандартного мислення відіграє залучення малят до ситуацій, які потребують творчого

підходу до мовних завдань. Наприклад, завдання на кшталт «Придумай незвичайне використання для звичного предмету» заохочує дітей шукати альтернативні значення, поєднувати знайомі слова в нових умовах і створювати власні задуми [39, с. 94].

Важливу роль тут відіграє навчальне оточення, що сприяє дослідам із мовою та стимулює дитину до відкриття свіжих підходів. Надаючи малечі свободу у виборі слів при розповіданні історій, конструюванні оповідок або в ігрових ситуаціях, педагоги створюють передумови для розвитку самостійності мовлення й оригінального мислення. Нестандартне мислення тісно пов'язане зі здатністю прогнозувати й оцінювати свої лінгвістичні рішення. Діти дошкільного віку, коли складають власний сюжет чи зображують фантазійних героїв, розглядають різні варіанти словникового забезпечення, зіставляють їх за дієвістю, намагаються передбачити реакцію аудиторії на власні фрази. Це формує вміння критично аналізувати, адаптивно використовувати мову та творчо вирішувати комунікативні завдання [32, с. 112]. Отже, нешаблонне мислення стає фундаментом для об'єднання лексичної майстерності з пізнавальними та креативними здібностями.

Асоціативне мислення у дошкільників є важливою складовою формування їх креативного потенціалу та розвитку лексичної компетентності. Воно виявляється у здатності дітей встановлювати зв'язки між різними явищами, поняттями та словами, які на перший погляд можуть видаватися непов'язаними. У практичному плані розвиток асоціативного мислення відбувається через мовні ігри та творчі завдання, які сприяють відкриттю несподіваних зв'язків між словами та поняттями.

Особливо ефективним є поєднання асоціативних вправ із сюжетно-рольовими іграми. Коли дитина створює власний сюжет, описує персонажів або розігрує фантастичні ситуації, вона активно використовує асоціативне мислення для підбору слів, створення описів і нових образів. Наприклад, у грі «Фантазія» дитина може порівнювати звичні предмети з вигаданими,

знаходити спільні риси або вигадувати нові властивості для знайомих об'єктів [35, с. 155].

Зв'язок між асоціативним мисленням та розвитком гнучкості розуму й здатності до самоаналізу є невідривний. Дошкільнята, оперуючи асоціаціями, опановують вміння аналізувати власні думки, зіставляти різні способи їхнього висловлювання та обирати найдоречніші інструменти для спілкування. Це сприяє формуванню критичного та творчого потенціалу, готує дітей до незалежного розв'язання завдань та стимулює мовну свободу. Асоціативне мислення у малят також відіграє важливу роль в об'єднанні словникових знань з креативністю. Завдяки таким зв'язкам діти навчаються поєднувати лексику в нові речення, створювати яскраві описи, передбачати результати своїх мовних дій і знаходити неочікувані рішення [38, с. 141]. Така стратегія забезпечує всебічний розвиток пізнавальної, комунікативної та художньої сфер особистості, закладаючи фундамент для майбутнього навчання, самовираження та успішної адаптації в суспільстві.

Розвиток критичного мислення у здобувачів дошкільної освіти виступає невід'ємною складовою формування креативного потенціалу та підвищення ефективності лексичної компетентності. Критичне мислення у цьому віці проявляється у здатності дитини аналізувати, порівнювати та оцінювати значення слів, логіку побудови висловлювань та наслідки власних мовних конструкцій. Воно дозволяє дошкільнику не лише відтворювати знайомі словесні моделі, а й критично підходити до їх застосування, шукати альтернативні варіанти вираження думки та оцінювати власні ідеї [40, с. 139].

Особливу роль у формуванні критичного мислення відіграють інтерактивні та проблемні завдання, які змушують дитину до міркувань, порівняння різних варіантів та обґрунтованого вибору найдоречнішого словесного оформлення. Наприклад, під час вправи «Вибери правильне слово для опису ситуації» дошкільник розглядає значення кількох синонімів, перевіряє їхню адекватність контексту та обирає найбільш доречний варіант [16, с. 78]. Критичне мислення разом із креативним підходом заохочує дитину

до пошуку нетрадиційних рішень та альтернативних мовних конструкцій. При створенні власних історій або описів персонажів дошкільник одночасно перевіряє правильність і логічність своїх висловлювань, експериментує з різними словами та їх поєднаннями, а також прогнозує реакцію аудиторії.

Крім того, критичне мислення сприяє розвитку когнітивної гнучкості та адаптивності мовлення. Дошкільник, який вміє порівнювати різні варіанти вираження думки, комбінувати слова у нові конструкції та передбачати наслідки їх використання, набуває уміння швидко адаптуватися до нових комунікативних ситуацій. Це забезпечує більш ефективне засвоєння лексики та формування навичок самостійного використання мови у творчій діяльності.

Формування критичного мислення у дошкільників також можна включати до основних факторів сполучення лексичної спроможності та творчого мислення. Воно сприяє можливості досліджувати та оцінювати індивідуальні мовні дії, виявляти альтернативні варіанти вираження думки, поєднувати слова у нові конструкції та розвивати мовну гнучкість [42, с. 87]. Такий підхід забезпечує комплексний розвиток когнітивної, мовної та творчої сфер особистості, створюючи основу для подальшого навчання, самовираження та ефективної соціалізації дитини.

Варто зазначити, що покращення інтегративних ігрових підходів у процесі формування лексичної спроможності та творчого мислення у дошкільників є основним фактором ефективного навчання та різнобічного розвитку. Інтегративні ігрові методи включають сполучення навчальних завдань із елементами гри, творчості та сюжетної діяльності, що дозволяє дитині активно брати участь у процесі освоєння лексики та одночасно стимулює її креативне мислення. Формат ігор сприяє більш емоційному сприйняттю матеріалу, забезпечує внутрішню мотивацію до пізнання, а також створює умови для експериментування з мовою у безпечному та підтримуючому середовищі [45, с. 60].

Завдяки інтегративним ігровим методам дитина може одночасно виконувати завдання на розвиток словникового запасу, уяви, асоціативного

мислення та продуктивного мовлення. Наприклад, гра «Магазин фантазій» дозволяє дошкільнику описувати вигадані предмети, вигадувати назви для них, комбінувати знайомі слова у нові поєднання та створювати власні описи процесів чи дій. [41, с. 58]. Ігрові методи особливо ефективні у поєднанні зі спільною діяльністю дітей та вихователя, оскільки стимулюють комунікативну взаємодію, обмін ідеями та спільне вирішення творчих завдань. Крім того, інтегративні ігрові методи стимулюють розвиток творчої уяви та здатності до нестандартного мислення. Дошкільник, який бере участь у сюжетно-рольових іграх, часто опиняється у ситуаціях, де звичні слова та фрази потрібно комбінувати по-новому, вигадувати власні терміни або описувати фантастичні об'єкти та явища. [20, с. 140].

Особливе значення слід надати структурованості та послідовності застосування інтегративних ігрових методів. Постійне поєднання мовних завдань із сюжетними іграми, творчими вправами та рольовими сценками виховує у дітей постійні вміння комбінування лексичних одиниць, заохочує виявлення альтернативних мовних рішень та надає змогу закріплювати мовні знання у практичному використанні. Інтегративні ігрові методи являються кінцевим і об'єднуючим елементом у системі формування креативного мислення та лексичної вправності у дошкільників. Вони гармонізують комплексний розвиток мовної, когнітивної та творчих сфер особистості, формують навички самовираження та мовної автономії, підсилюють розвиток асоціативного, неординарного та критичного мислення. Використання таких методів у педагогічну практику надає можливість успішно поєднувати навчання та творчість, забезпечуючи умови для цілісного розвитку малюка та підготовки його до подальшого навчання і соціалізації [43, с. 71].

Розвиток креативного мислення виявляється у спроможності дошкільника з'єднувати вже відомі слова у нові конструкції, випробовувати мовні форми, формувати власні сюжети та образи, а також виявляти оригінальні рішення у комунікативних завданнях.

У ході дослідження виділено, що психолінгвістичні механізми формування лексичної компетентності, розвиток фантазії, продуктивного й асоціативного мислення, критичної оцінки власних висловлювань і нестандартного підходу до мовлення є взаємопов'язаними складовими, які створюють цілісну систему мовного та когнітивного розвитку дитини. Кожна з розглянутих підтем зазначає, що вдале поєднання лексичного та креативного компонентів дає змогу формувати у дошкільника навички самовираження, мовної автономії та когнітивної гнучкості [14, с. 139]. Зокрема, розкриття уяви стимулює продуктивне застосування лексики, асоціативне мислення сприяє формуванню нових словесних комбінацій, а критичне мислення гарантує оцінку та вибір найбільш адекватних засобів вираження думки.

Ігрові завдання дозволяють дошкільникам експериментувати зі словом, комбінувати знайомі слова у нові конструкції, створювати оригінальні описи та сюжети, передбачати наслідки власних висловлювань і взаємодіяти з однолітками у творчому процесі. Такі методи формують мовленнєву гнучкість, когнітивну автономію, а також сприяють розвитку асоціативного, нестандартного та критичного мислення, створюючи цілісну основу для подальшого навчання [44, с. 59].

Отже, роль стимулювання творчого мислення в контексті становлення лексичних вмінь малят важко перебільшити. Це ключовий елемент їхнього мовленнєвого та пізнавального зростання, який заохочує розширення словника, розвиває мовну спритність та творчі здібності, а також допомагає опановувати засоби самовираження та ефективно спілкуватися з іншими. Зрештою, зазначене свідчить про те, що поєднання креативності та лексичної обізнаності – життєво важливе для цілісного розвитку дітей дошкільного віку. Така стратегія гарантує не тільки оволодіння мовною системою, але й формує різноманітні розумові, комунікативні та виразні якості, які стануть надійним фундаментом для майбутніх освітніх звершень, реалізації особистості та адаптації у суспільстві.

РОЗДІЛ 2. РОБОТА З РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

2.1. Аналіз програм та наукової літератури

В українських та зарубіжних програмах дошкільної освіти акцент робиться на забезпеченні всебічного зростання дітей, де важливе місце займає розвиток мови й багатство слів. Володіння словами та їх застосування в спілкуванні показують, наскільки дитина готова до школи, чи може вона оригінально думати, висловлювати свої погляди та будувати стосунки навколо себе. Дослідження існуючих навчальних розробок, таких як Основний компонент дошкільної освіти та розробки «Дитина», «Українське дошкілля», а також різних авторських підходів, свідчить про зміну з традиційних методів на практичні, взаємодіючі та творчі способи, які активно стимулюють нестандартне мислення малят [10, с. 206]. Навчальні технології являють собою структуровану педагогічну систему, яка об'єднує мету, предметний вміст, способи й інструменти задля забезпечення передбачуваної ефективності. В даному контексті – це методика комплексного вдосконалення мовленнєвих навичок та стимулювання творчого потенціалу дітей.

У більшості програм підкреслюється важливість системної роботи над формуванням активного й пасивного словника дітей, розширенням діапазону використання мовленнєвих одиниць у процесі спілкування. Проте акцент робиться не лише на механічному засвоєнні нових слів, а й на умінні створювати власні мовленнєві продукти, що є показником креативності. [19, с. 168].

Аналіз програм також виявляє увагу до індивідуальних мовленнєвих можливостей кожної дитини. Зазначається потреба створювати ситуації, у яких навіть діти з низьким рівнем мовленнєвого розвитку можуть проявити себе, поступово розширюючи словниковий запас у комфортному для себе темпі. Цей принцип безпосередньо пов'язаний із завданнями розвитку

креативності, адже творчість вимагає від дитини свободи самовираження й підтримки з боку дорослого [35, с. 172].

У сучасних освітніх програмах значну увагу приділяється застосуванню казкотерапевтичних технік, театралізації та іграм – це дозволяє малечі поринути у фантастичний світ, відтворити його словами та додати власних деталей. Зазначені підходи не тільки сприяють активізації мовлення, але й допомагають дітям розпізнавати різні сценарії розвитку ситуацій, що є ключовим елементом творчої думки. Аналіз актуальних програм для дітей дошкільного віку демонструє тенденцію до збільшення важливості практичного та творчого підходів у формуванні мовної та словникової компетентності. Ці методи спонукають вчителів адаптувати навчальний процес до потреб кожного дитини, заохочувати уяву та розвивати здатність до самовираження. [32, с. 117].

Сучасна наукова думка активно досліджує феномен креативності як один із найважливіших чинників розвитку особистості, особливо у дошкільному віці. Аналіз психолого-педагогічних підходів демонструє, що креативне мислення розглядається не лише як здатність до створення нового, а й як фундаментальна складова процесу пізнання світу дитиною.

Відзначаючи важливість мовленнєвого розвитку для становлення творчих здібностей дитини, психологи – зокрема Жан Піаже, Джон Гілфорд – підкреслювали їх тісний зв'язок. Креативне мислення розглядають як багатогранну рису особистості, яка формується завдяки впливу мовного оточення. Вони переконані, що без достатнього рівня знання слів неможливо повністю розкрити творчий потенціал дитини, оскільки саме слово є засобом втілення унікальних задумів.

Різні наукові підходи підкреслюють, що розвиток креативного мислення у дошкільників не може зводитися лише до окремих занять чи завдань. Він повинен бути інтегрованим у весь освітній процес: у грі, спілкуванні, пізнавальній активності, художній діяльності. Наприклад, у працях зарубіжних дослідників робиться акцент на використанні інтерактивних

методів – проєктів, драматизацій, колективного складання історій, що стимулюють і словниковий запас, і творчу уяву дітей [1, с. 207].

Також у наукових публікаціях наголошується на ролі середовища, яке має бути наповненим, відкритим до експериментів та вільним від строгих обмежень. У таких умовах дитина отримує можливість висловлювати свої ідеї, не побоювшись помилитися, а це створює простір для мовної активності та закріплення впевненості у своїх творчих здібностях. Аналіз підходів різних дослідників дозволяє сказати, що розвиток креативного мислення у дошкільному віці має відбуватися у тісному зв'язку з розвитком лексичної компетентності. У цьому процесі ключовими стають завдання, які вимагають від дитини самостійного пошуку, творчої інтерпретації відомих явищ, використання багатого словникового запасу для опису власних думок. [12, с. 164].

Загальноприйнята позиція — креативність не є додатковою чи другорядною рисою, а є ядром особистісного розвитку дитини.

Сучасні українські дослідження в галузі педагогіки все більше уваги приділяють питанню розвитку мовлення малят дошкільного віку, бачачи в цьому фундамент для всебічного зростання дитини. На думку українських дослідників та практиків, набуття мовної та словесної компетентності – це не самостійний процес, адже він тісно пов'язаний із формуванням мислительності, творчого потенціалу та емоційного стану дитини.

Ідеї видатних освітян, таких як Н. Гавриш, А. Богущ та інші, базуються на комплексному методі, де розвиток мовленнєвих здібностей нерозривно пов'язаний із соціалізацією, мисленням та уявою малечі. Вони акцентують, що саме дошкільний вік є критично важливим для накопичення словникового запасу, оскільки діти цього періоду швидко опановують нові терміни, формулюють власні думки та плавно переходять від мовлення, прив'язаного до конкретної ситуації, до більш загального контексту. Зверніть увагу: українські дослідження в галузі педагогіки особливу вагу надають унікальним рисам розвитку мови у кожної дитини. У наукових працях підкреслюється

необхідність забезпечити можливості для вільного самовираження кожного маляти, враховуючи швидкість засвоєння слів, психологічні особливості та рівень зацікавленості у пізнанні нового.

Цікаво, що в українських концепціях мовленнєвого розвитку значна увага приділяється роботі з художньою літературою. Казки, вірші, народні пісні та загадки виступають як універсальний засіб для формування лексичної компетентності та розвитку творчої уяви. Наприклад, у методичних посібниках рекомендується не лише читати текст дитині, а й заохочувати її до активної участі: вигадувати альтернативне закінчення казки, описувати образ персонажа своїми словами, створювати загадки на основі малюнків. Такі вправи стимулюють асоціативне мислення, розширюють словниковий запас і розвивають здатність до нестандартного використання мовних засобів.

Окремі вітчизняні автори підкреслюють, що мовленнєвий розвиток має проходити в умовах двомовності або навіть багатомовності, оскільки сучасна спільнота є багатокультурною. Досвід вивчення кількох мов у дошкільному віці, як зазначається в літературі, підвищує гнучкість мислення та сприяє підвищеній креативності. В такому контексті дитина вчиться порівнювати, узагальнювати, знаходити аналогії між різними мовними системами, що позитивно впливає на формування лексичної компетентності [40, с. 148].

Аналіз вітчизняної педагогічної літератури свідчить про різноманітність підходів до мовленнєвого розвитку дітей. У фокусі українських дослідників перебуває не лише збільшення словникового запасу, а й розвиток навички його застосування у творчих ігрових та комунікативних контекстах.

Навчальні програми «Дитина» та «Українське дошкілля» пропонують цілісний метод виховання мовленнєвих здібностей, водночас зосереджуючись на культурній спадщині. У них особлива увага приділяється знайомству малечі з фольклором – народними легендами, мелодіями, казками та приказками, що розширює лексику й сприяє усвідомленню краси рідної мови. Крім того, програми містять завдання, спрямовані на стимулювання креативності: діти

можуть самотійно дописувати кінцівки оповіді, створювати історії за картинкою, спільно вигадувати вірші або рими [13, с. 92].

Такий баланс індивідуального і колективного мислення можна вважати важливим внеском національної педагогічної традиції у світовий контекст. У практиці українських вихователів часто застосовується метод «словесних ланцюжків», що передбачає, що кожна дитина доповнює вже створений сюжет новим словом чи фразою. Подібні справи мають багато спільного із закордонними методиками сторітелінгу, але водночас вирізняються національним колоритом, оскільки часто ґрунтуються на українському фольклорі.

Дослідження закордонного та вітчизняного досвіду показують: незважаючи на розмаїття методів та пріоритетів, всі вони підкреслюють ключову роль мовленнєвого розвитку в особистісному зростанні малечі. Західні концепції частіше роблять ставку на персональний вияв себе через творчий процес, тоді як українські – на збалансоване об'єднання культурних цінностей, спілкування в групі та активний творчий розвиток. Синтез цих тенденцій у педагогічній роботі сьогодні дасть змогу розробити дієві методики, що сприятимуть не лише збагаченню словникового запасу, а й формуванню нестандартного мислення у дітей дошкільного віку.

Аналіз сучасної літератури вказує, що науковці розглядають креативність не лише як вміння продукувати новий продукт, а й як ключовий механізм розвитку особистості, який проявляється у спроможності дитини комбінувати відомі слова у нових контекстах, генерувати несподівані асоціації та створювати унікальні вирази [5, с. 277]. У працях українських та зарубіжних дослідників виділяється, що креативність у мовленні починає розвиватися саме у дошкільному віці, коли активно зростає лексичний запас і дитина вперше зустрічає потребу вільного, самотійного висловлення.

У сучасній педагогіці та психології помітно зростає інтерес до всебічного аналізу зв'язку між розвитком мовлення й креативністю, адже саме в дошкільному віці ці процеси переплітаються найтісніше. Огляд наукових

праць свідчить про те, що дослідники визначають декілька основних сфер, що детально розкривають цей взаємозв'язок. Найбільш розповсюджений з них – це вивчення мовної творчості як стимулу для розвитку нестандартного мислення. Фахівці підкреслюють, що пошук нових слів, створення яскравих фраз, придумування історій чи власних казок сприяє формуванню гнучкості розумових процесів у дітей, допомагаючи їм знаходити різні шляхи вирішення завдань. Дослідження доводять, що малята, які активно займаються мовною творчістю, проявляють значно більшу оригінальність у своїх оцінках та поведінці [6, с. 274].

Інший вектор наукових пошуків зосереджений на ролі гри та імітаційної діяльності в об'єднанні мовленнєвих та креативних процесів. Сучасні педагоги й психологи зауважують, що гра, зокрема сюжетно-рольова, відкриває перед дитиною неповторну шану для ведення мовленнєвого спілкування, відтворення життєвих сценаріїв та встановлення власних норм поведінки. Ще один дослідницький рушій підкреслює взаємозв'язок між художнім творчіством та мовленнєвим тренуванням. Аналізуючи образотворче мистецтво, музику чи театральні постановки, фахівці наголошують: коли діти розповідають про свої роботи, пишуть мелодії або беруть участь у виставах, вони швидше засвоюють нові слова, паралельно стимулюючи свою уяву та здатність до образного сприйняття.

Пошук розв'язків у складних ситуаціях – ще одна сфера дослідження. Завдання без однозначної відповіді стимулюють дітей генерувати різні рішення та чітко їх описувати словами [11, с. 202]. Окремий вектор наукового аналізу присвячено впливу емоцій на розвиток творчості за допомогою мовлення. Креативність надає мовленню оригінальності, багатозначності та гнучкості, а мовлення, у свою чергу, відкриває дитині можливість матеріалізувати власні ідеї, роблячи їх зрозумілими для інших.

Питання інтеграції розвитку творчих здібностей та збагачення словникового запасу дітей дошкільного віку привертає увагу науковців не лише в Україні, а й за кордоном. Огляд літератури показує, що ця тема

розглядається через призму різних підходів – психологічного, педагогічного, лінгвістичного та культурного, формуючи комплексний погляд на процес. Хоча вітчизняні та міжнародні дослідження мають певні відмінності, вони сходяться у твердженні про те, що ранній дитячий вік є вирішальним етапом для формування передумов творчості та мовлення [30, с. 180].

Згідно з оглядом українських та закордонних наукових праць, питання стимулювання творчого мислення під час становлення лексичних вмінь залишається важливим завданням у світі. Дослідження діючих навчальних планів та відповідної літератури свідчить про те, що задача підтримки креативності дітей дошкільного віку в ході розвитку їхньої лексичної компетенції є складною та потребує всебічного розгляду [21, с. 261]. Аналіз освітніх методик розкриває, що сучасна дошкільна освіта в Україні акцентує увагу на формуванні мовленнєвих та лексичних навичок завдяки використанню національної культури та народної традиції, поєднанню мовлення з грою та мистецтвом, а також заохоченню групової творчості.

Зведений огляд досліджень засвідчує, що творчість у мовленні дітей дошкільного віку відображається не тільки у створенні власних історій, а й у наявності зв'язків між поняттями, нестандартному вирішенні задач, адаптивному застосуванні слів відповідно до обставин. Аналіз навчальних планів виявив значущість комплексного підходу, де мовні вправи переплітаються з різними видами дитячої діяльності. Ці практики сприяють розширенню не просто вокабуляру, але й здатності малят до оригінального, пластичного мислення. Отже, справжній прогрес у розвитку мовної компетентності потребує заохочення творчого потенціалу, який, своєю чергою, нерозривно пов'язаний з активним використанням мовних засобів.

2.2. Особливості роботи з розвитку креативного мислення у здобувачів дошкільної освіти у процесі формування лексичної компетентності

Середовище спілкування у ранньому дитинстві є надзвичайно важливим фактором, який суттєво впливає на розвиток творчого мислення та збагачення словникового запасу. Лише в процесі активної мовної взаємодії малята опановують не просто відтворення чутих слів та фраз, але й вміння формулювати власні думки, пробувати різні варіації значень та форм, закладаючи основу для подальшого творчого зростання. Не менш важливо розуміти, що мовне середовище – це не тільки взаємодія з вихователем, а й усі можливі комунікативні контексти: бесіди з ровесниками, прослуховування художніх творів, розмови з рідними, спільні ігри та навіть короткі мовні реакції, що їх дитина сприймає навколо.

Оточення, в якому росте дитина, безпосередньо пов'язане з її здатністю до творчого мислення та уявної гри. Збагачений запас прослуханих історій полегшує дошкільнику створення власних візуалізацій та розказувань. Наприклад, після прослуховування оповіді малеча може запропонувати інший фінал чи змінити дії персонажа, спираючись на вже відомий словниковий запас та додаючи особисті нюанси. Така практика сприяє розвитку не лише нестандартного мислення, але й покращує володіння мовою, адже діти шукають найбільш відповідні слова для вираження своїх задумів [16, с. 149].

Особливого значення набуває також емоційна атмосфера мовленнєвого середовища. Якщо дитина почувається вільною від критики та оцінок, вона готова експериментувати зі словом, пропонувати незвичні мовленнєві рішення, які часто стають справжніми проявами дитячої креативності. Натомість у середовищі, де мовлення дитини постійно виправляють або знецінюють, креативні прояви поступово згасають, адже дитина боїться робити помилки та відходити від «правильних» стандартів.

Мовленнєве середовище може бути збагачено інтегративними підходами, коли слово поєднується з мистецтвом, музикою чи грою. Наприклад, під час малювання вихователька може просити дітей розповісти про свій малюнок або скласти коротку історію про зображене. Такі завдання не лише підсилюють словниковий запас, а й заохочують творчий пошук. Подібний ефект має театралізована активність, де діти не просто відтворюють готовий текст, а імпровізують, створюючи репліки для персонажів. [30, с. 199].

Таким чином, значення мовленнєвого середовища у розвитку креативного мислення дошкільників є визначальним. Воно надає можливість збору лексичного матеріалу, виходить гнучкість мислення, створює передумови для творчого самовираження. Водночас саме якість мовленнєвої комунікації – її різноманітність, емоційна насиченість та взаємозв'язок з іншими видами діяльності – визначає, чи зможе дитина використати мову не лише як засіб комунікації, а й як простір для вільного й оригінального мислення.

Ігрові методи у дошкільній освіті традиційно посідають провідне місце, адже саме через гру дитина пізнає світ, вчиться спілкуватися та формує власний досвід. Використання ігрових форм у процесі розвитку мовлення дозволяє не лише збагачувати лексичний запас, а й водночас стимулювати креативне мислення, адже кожна гра передбачає елемент уяви, моделювання ситуацій та пошук нестандартних рішень. У грі дитина не просто відтворює слова чи вирази, а вчиться їх поєднувати, створювати нові мовленнєві конструкції, підбирати найбільш відповідні формулювання для передачі власних думок.

Характеристикою ігрових методів є те, що вони натурально поєднують природне бажання дитини до активності й експериментування з навчальними завданнями. Наприклад, у сюжетно-рольових іграх діти вивчають нові слова, занурюючись у вигадані ситуації: граючи в «лікарню», вони вбирають терміни, що позначають медичні предмети чи дії; використовуючи сюжет «магазину», освоюють словниковий запас, пов'язаний з покупками, назвами

товарів і діалогічними структурами. При цьому кожен учасник гри має можливість проявити власну фантазію – придумати оригінальний сценарій чи модифікувати правила, що розвиває творчість у поєднанні з мовленнєвою практикою [4, с. 287].

Важливе значення мають дидактичні ігри, що складені на пошуку та доборі слів, що відповідають певним ознакам. Наприклад, гра «Хто більше назве?» спонукає дітей до швидкого відтворення лексики, проте, при ускладненні завдання (назвати не просто тварин, а «тварин, які можуть літати» чи «тварин із казок»), це заохочує дошкільників не тільки згадати знайомі слова, а й проявити уяву, утворивши нові, можливо вигадані образи [18, с. 232]. Окремо варто відзначити роль ігор на розвиток асоціативного мислення. Вправи, наприклад, «Що схоже?» чи «На що це може перетворитися?», спонукають дітей добирати несподівані порівняння та образи. Наприклад, хмара може «виглядати як вата» чи «як подушка дракона». [22, с. 283].

Гра також створює умови для колективної взаємодії, де дитина вчиться не лише говорити, а й слухати, реагувати на висловлювання інших, підлаштовувати власні репліки до загального сюжету. Це суттєво для розвитку комунікативних навичок, які не реалізовані без високої міри лексичної компетентності. У спільній грі виникає діалог, що заохочує дітей до пошуку нових мовленнєвих засобів, необхідних для підтримання комунікації. Водночас саме в колективних формах проявляється творча взаємодія, коли одна дитина може доповнювати ідеї іншої, утворюючи єдиний сюжетний простір.

Використання ігрових методик – один із найефективніших способів поєднання мовного розвитку і креативного мислення у дошкільному віці. Гра заохочує дитину до активного використання лексики в нових ситуаціях, стимулює уяву, формує асоціативне та образне мислення, навчає колективній творчій взаємодії. Отже, ретельно організоване ігрове середовище перетворюється на унікальний простір, де формування лексичної компетентності відбувається одночасно з розвитком здатності креативно

мислити, що відповідає стратегічним завданням сучасної дошкільної освіти [15, с. 41]. Художнє слово в дошкільному віці має особливу вагу, адже воно слугує не лише засобом ознайомлення з багатством рідної мови, а й потужним інструментом розвитку креативного мислення. Казка, вірш чи загадка не лише збагачують словниковий запас дитини, а й створюють умови для формування образного сприйняття світу, для відкриття нових асоціацій і способів мовленнєвого самовираження. У художньому слові поєднуються елементи пізнання, емоційного впливу та творчості, що робить його особливим інструментом у процесі розвитку лексичної компетентності дошкільників.

Казка є найприроднішим і одночасно всеохоплюючим жанром для роботи з дітьми, адже вона містить символи, образи та сюжетні колізії, зрозумілі навіть на інтуїтивному рівні. Завдяки казкам діти усвідомлюють не лише конкретні слова й вирази, а й вчаться поєднувати їх у нетиповий спосіб, генерувати власні варіанти знайомих сюжетів. Наприклад, після прослуховування народної казки вихователь може запропонувати дітям придумати інший фінал історії або змінити характеристики персонажів. [7, с. 199]

Віршована форма художнього слова має не менш значний вплив, оскільки ритм, римування та мелодійність спрощують запам'ятовування слова й вирази. Вірші створюють умову для гри зі звуками і словами, що сприяє розвитку мовного чуття та створює інтерес до творчого мовлення. Виконання простих поетичних вправ, наприклад підбір рими чи складання короткого вірша за зразком, розвиває вміння дитини помічати мовні закономірності та творити на їх основі нові висловлювання.

Загадки як особливий жанр народної творчості є своєрідною грою з мовою, що спонукає дітей до активного пошуку відповідей, до аналізу і порівняння, до використання власного досвіду. Вони навчають бачити за звичними словами приховані смисли, розуміти багатозначність лексики, а також шукати асоціації між різними об'єктами. [31, с. 162].

Розповіді про чарівні історії можуть супроводжуватися драматичними постановками, де малеча сама обирає слова для відтворення персонажів; поезія – комбінуватися з візуальним мистецтвом, народжуючи картини героїв або сцен; головоломки – із динамічними розвагами, що наповнюють пізнання емоціями. Завдяки цьому вдається не тільки зміцнити запас слів, але й закласти фундамент виразності та креативності. Літературна мова, у всіх своїх проявах, є чудовим каталізатором розвитку мовлення та творчих здібностей дошкільнят. Вона сприяє об'єднанню вивчення нових слів із творчими завданнями, стимулює вміння думати асоціативно, фантазувати та створювати власні історії та образи.

Театралізовані ігри займають особливе місце в освітньому процесі дошкільників, оскільки вони поєднують елементи гри, творчої діяльності та мовленнєвої практики. Це унікальна форма роботи, яка дозволяє дітям вільно експериментувати зі словом, розкривати свій емоційний потенціал і водночас формувати креативне мислення. [17, с. 227].

Під час театральної гри малеча вільно обирає мовні інструменти для втілення образу, поєднуючи вже знайомі слова в оригінальні фрази та створюючи репліки, що узгоджуються з характером героя або обставинами. До прикладу, розігрування добре відомої казки можна організувати таким чином, щоб дітям запропонували власноруч вигадати окремі розмови між учасниками подій [34, с. 49]. Це заохочує не тільки до усного спілкування, але й пробуджує уяву, оскільки дитина зобов'язана відтворити особливості персонажа, дотримуючись загального ходу історії.

Особливе значення театралізовані ігри мають у формуванні комунікативних навичок. Діти вчаться слухати одне одного, реагувати на репліки партнерів по грі, підтримувати діалог, виражати емоції у словесній формі. Така взаємодія створює природне мовленнєве середовище, у якому слова набувають конкретного значення і функції.

Театральні вправи набувають різноманітних проявів: це може бути лялькова гра, сценкування з використанням масок чи одягу, або ж спонтанна

постановка без попереднього плану. Усі перелічені види діяльності позитивно впливають не тільки на мовленнєві навички, але й забезпечують можливості для оригінального самовираження. Наприклад, під час гри «Продовж історію» дітям завдання – придумати, як складеться доля персонажів після закінчення відомої їм казки. [14, с. 207]. Працюючи з малечею, необхідно пам'ятати, що театралізація об'єднує мову, рух, жести та емоційне забарвлення голосу, формуючи таким чином всебічну комунікативну майстерність. Застосування театральних ігор дає змогу дитині не просто повторювати готові репліки, а й створювати власні висловлювання у процесі творчого пошуку.

Театралізовані ігри є ефективним засобом розвитку мовленнєвої активності та фантазії дошкільників. Вони сприяють поєднанню мовної практики з емоційним та творчим досвідом, допомагають формувати здатність до діалогічного і монологічного мовлення, збагачують словниковий запас і водночас стимулюють креативне мислення. Через театр дитина вчиться мислити образами, вільно висловлювати свої думки, бачити у слові інструмент творення нового.

У сучасному дошкільному вихованні казкотерапія та сторітелінг вважаються дієвими засобами не лише для розвитку мовлення, а й творчих здібностей малечі. Через казки та розповіді діти мають шанс об'єднати свій особистий досвід із фантазіями, створюючи оригінальні візуалізації та водночас розширюючи лексичний запас. Традиційно казка відігравала роль передавача моральних, естетичних та мовних норм. Під час роботи з дошкільнятами вона перетворюється на платформу для розвитку уяви та здатності знаходити новаторські підходи. Прослуховування оповідки допомагає дитині відчувати емоції героїв, аналізувати розвиток подій і використовувати нові терміни в потрібному контексті. А коли пропонується самостійно створити продовження чи інший фінал історії, це безпосередньо стимулює креативність та активує мовленнєвий потенціал [22, с. 289].

Сторітелінг як підхід, споріднений до казкотерапії, проте він зосереджує увагу на особистій участі дітей у процесі формування історії. Це не тільки

відтворення готового тексту, а створення власної розповіді з урахуванням особистого досвіду та фантазії. Наприклад, вчитель може встановити початок історії: «Одного разу у чарівному лісі...» – і запропонувати дітям по черзі додавати нові частини [40, с. 155]. Така діяльність навчає дітей формулювати думки, узгоджувати репліки, збагачувати словниковий запас через підбір точних та живих слів. Крім того, сторітелінг сприяє інтеграції словесної творчості та емоційної сфери, оскільки дитина вносить у вигадану історію свої почуття та переживання.

Важливою перевагою обох методів є їхній гнучкий характер. Вони можуть застосовуватися як у фронтальній роботі з групою, так і в індивідуальних заняттях. Наприклад, казкотерапія може мати терапевтичний аспект: якщо дитина стикається з певними труднощами, педагог підбирає казку з відповідним сюжетом, що допомагає дитині усвідомити проблему і знайти вихід через метафоричне переживання. Таким чином, окрім удосконалення комунікативних навичок, формуються моральні принципи. Об'єднання казкарозумовництва та розповіді історій із підвищенням рівня володіння словами дає додаткову користь – органічний метод опанування нової лексики. Усвідомлюючи події, малеча сприймає слова в контексті сюжету, пов'язує їх з поведінкою героїв та використовує у своїх творах. Це забезпечує надійний зв'язок між лексемою та його сенсом [6, с. 301].

Казкотерапія та сторітелінг – важливі інструменти розвитку креативного мислення у процесі формування лексичної компетентності здобувачів дошкільної освіти. Вони об'єднують емоційний вплив, креативну активність і мовленнєву практику, створюють основу для розвитку фантазії, сприяють формуванню позитивного заохочення до мовної діяльності. Завдяки цим методам дитина вчиться не лише відтворювати, а й творити, перетворюючи слово у засіб самовираження та інструмент креативного мислення [19, с. 217].

Музика ж сприяє пробудженню емоційно-художнього бачення світу, яке нерозривно переплітається з мовним самовираженням. Ритмічні структури, мелодійність та інтонуючі особливості загострюють в дітей сприйняття

звукового оформлення, що критично важливо для освоєння правильних мовних відтінків та удосконалення ораторських здібностей. Спів пісеньок, створення звукових замальовок або навіть авторські віршовані рядки під музичний супровід допомагають розширити лексичний запас малечі та розвинути міжособистісне спілкування. [29, с. 117].

Особливу цінність має інтеграція різних мистецьких видів у комплексні заняття. Наприклад, можна запропонувати дітям послухати музичний твір, намалювати те, що вони «побачили» у звуках, а потім розповісти історію за мотивами свого малюнка. [33, с. 146].

Об'єднання творчих занять – малювання, музика, рухи – із навчанням мови допомагає дітям відчувати зв'язок між почуттями та словами, краще зрозуміти значення слів, навчитися придумувати та описувати власні ідеї. Це не тільки розширює словниковий запас, але й пробуджує уяву, робить навчання цікавим та відповідає потребам дитинства. У роботі з дошкolarями використання задач-проблем і питань без чіткої відповіді дуже корисне для розвитку творчості та збагачення мови. Такі завдання відрізняються від звичних, оскільки передбачають кілька можливих рішень, спонукаючи дітей до самостійного мислення, фантазії та практичного застосування отриманих раніше знань.

В ході цього навчання малюк опановує вміння об'єднувати речення, будувати послідовні міркування та висловлювати власні думки, що суттєво сприяє зростанню його словникового запасу. Запитання відкритого типу заохочують давати детальні відповіді, які не обмежуються простими "так" чи "ні". [13, с. 119]. Завдання, спрямовані на вирішення проблем, для дітей дошкільного віку можуть набувати форми рольових моделей, де потрібно розробити рішення у певній вигаданій ситуації [20, с. 253].

Відкриті запитання також можуть стосуватися повсякденного життя й предметів, які оточують дитину. Наприклад: «Якби ця іграшка могла розмовляти, що б вона сказала?», «Чому хмари іноді схожі на тварин?», «Що міг би розповісти старий будинок, якби він був живим?». Подібні запитання

стимулюють уяву, вчать дітей переносити властивості з одних об'єктів на інші, створювати метафоричні порівняння та символічні образи.

Значною перевагою є здатність завдань, які потребують розв'язання, та питань без чіткої відповіді сприяти розвитку не тільки словникового запасу, але й вміння спілкуватися. У процесі роботи групами учні обмінюються думками, уважно слухають один одного, доповнюють запропоноване та об'єднують різні підходи до вирішення проблеми в єдиний наратив. Як приклад, у спільній інтерактивній грі діти разом придумують спосіб захистити казковий населений пункт від вигаданої небезпеки, кожен пропонує свої елементи сюжету [35, с. 212]. Це не тільки пробуджує уяву, а й навчає домовлятися, обирати точні слова та фрази для передачі власної ідеї. Проблемні завдання та відкриті запитання формують середовище, де слово отримує новий сенс — воно перестає бути лише способом відображення дійсності, перетворюючись на засіб створення нових сценаріїв та пошуку виходу зі складних ситуацій.

Індивідуалізація роботи з дітьми у процесі розвитку мовленнєвої креативності є однією з ключових умов ефективності сучасної дошкільної освіти, адже кожна дитина має власний темп засвоєння знань, особливості мислення, емоційні потреби та інтереси.

Досвід педагогів показує, що однакові методи навчання не завжди дозволяють повністю реалізувати можливості кожної дитини, а відтак необхідно організовувати освітній процес з урахуванням особливих нахилів та потенціалу кожного вихованця дошкільного віку [23, с. 175]. Персоналізований підхід до стимулювання мовної творчості полягає у формуванні таких умов, де діти зможуть самовиражатися щиро та без вагань.

Важливим аспектом є також урахування індивідуальних інтересів дитини. Якщо малюк захоплюється тваринами, педагог може запропонувати йому вигадати казку про незвичайну істоту, що стимулює не лише уяву, а й добір нових слів. Якщо дитині подобається музика, можна створити вправу, де вона

описує свої відчуття від прослуханої мелодії або вигадує історію за мотивами ритму.

Колективна творча активність як фактор формування комунікативних і креативних навичок у дошкільників займає особливе місце в системі педагогічної діяльності, адже вона поєднує одночасно кілька важливих аспектів: розвиток мовлення, формування лексичної компетентності, стимулювання креативного мислення та розвиток соціальних навичок.

Саме в процесі спільної творчої діяльності дитина навчається не лише формулювати власні думки, а й вислуховувати інших, узгоджувати свої дії та слова з партнерами, що прямо створює фундамент комунікативної компетентності. Ключовим аспектом колективної творчої роботи є створення умов співпраці, де кожна дитина робить свій внесок у підсумковий результат. Це можуть бути спільно створені казки, у яких кожен вигадує продовження сюжету, колективні малюнки з подальшим описом або інсценізацією, в яких розподіляються ролі. [12, с. 170].

Спільна творча робота також має важливий соціально-педагогічний вплив, адже стимулює зростання здатності до співпереживання та поваги до інших думок. Це формує доброзичливу атмосферу, де мова слугує не засобом боротьби, а інструментом взаємодопомоги. Разом з тим, малеча вчиться знаходити спільні рішення, чітко та обґрунтовано озвучувати свої думки. [3, с. 65]. Не менш цінною є й те, що така діяльність забезпечує умови для взаємного навчання. Учні з багатшим словником та розвиненими навичками комунікації стають прикладом для наслідування, а ті, хто тільки починає, засвоюючи нові слова, інтонаційні особливості під час спільної роботи. Наприклад, під час групової гри «Мандрівка у казковий світ» діти разом створюють опис краєвиду, його жителів та подій, що там трапляються. [8, с. 186].

Колективна творча діяльність є багатогранним засобом розвитку мовленнєвої та креативної компетентності у здобувачів дошкільної освіти. Вона поєднує у собі навчання, гру та комунікацію, створює умови для індивідуального і групового самовираження, забезпечує розвиток соціальних

і когнітивних навичок. Через колективну творчість дитина вчиться висловлюватися, слухати інших, взаємодіяти і водночас мислити оригінально, що відповідає ключовим завданням дошкільної освіти у процесі формування лексичної компетентності [11, с. 259].

Педагог відіграє ключову роль у забезпеченні оптимальних передумов для вдосконалення мовної майстерності та стимулювання нестандартного мислення дітей дошкільного віку. Адже саме наставник є рушійною силою, помічником та провідником у формуванні всебічно розвиненої та здатної до спілкування дитини. Основною метою фахівця є створення багатогранної, змістовної й активної мовної атмосфери, що охоплює літературні твори (оповідання, поезії, приказки) та інноваційні підходи – розваги, терапію через казки, оповідальне мистецтво, драматизацію, художню творчість. [9].

Сучасний педагог має бути еластичним і креативним, уміти пристосовувати завдання до різних особистих потреб дітей, використовуючи персоналізацію та диференційований підхід. Він має спостерігати потенціал навіть у неординарних висловлюваннях.

Вихователь повинен демонструвати багатство лексичного запасу, здатність чітко і образно формулювати думки, використовувати метафори, емоційні інтонації, щоб мотивувати дітей до подібної мовної поведінки. Крім того, педагог має бути уважним слухачем, адже діти відчують щирість та зацікавленість у їхніх висловах. [2, с. 188].

Отже, саме наставник відіграє ключову роль у формуванні здатності дітей дошкільного віку чітко говорити та розвивати нестандартне мислення.

Перед ним стоїть не тільки задача навчити чогось нового, але й забезпечити простір, де малеча зможе вільно думати та виражати свої думки, перетворюючи слова на засіб не лише спілкування, а й самореалізації.

2.3. Експериментальне дослідження

Установлення мети, задач і гіпотези експериментального вивчення слугує початком науково-практичного огляду питання щодо стимулювання розвитку креативності дітей дошкільного віку під час удосконалення їхньої лексичної компетентності.

Метою нашого наукового експерименту є оцінка дієвості впровадження ретельно обраних методів і засобів, що поєднують стимулювання мовленнєвої діяльності та творчого мислення дітей дошкільного віку. Щоб чітко сформулювати мету, було визначено декілька дослідницьких задач. Насамперед, потрібно проаналізувати початковий рівень мовної підготовки та здатності до креативного мислення у дошкільників. Це допоможе визначити відправну точку та спланувати подальшу діяльність, враховуючи справжні вимоги конкретної групи дітей.

Для зручності можна представити співвідношення мети, завдань і гіпотези у вигляді таблиці:

Компонент дослідження	Зміст
Мета	Оцінити результативність поєднаних способів стимулювання креативного мислення під час збагачення словникового запасу дошкільнят.
Завдання	1) Вміння добирати слова, що позначають конкретні та абстрактні поняття. 2) Робота з багатозначними словами. 3) Вміння правильно користуватися словами з переносним значенням.

Дослідження відбувалося на базі ЗДО №7 у м. Вінниця. У експерименті були учасниками 10 дітей старшого дошкільників віку (5–6 років). Зазначимо,

що діти були розділені на експериментальну (ЕГ) (5 дітей) та контрольну (КГ) (5 дітей) групи. У групах були діти з різними рівнями розвитку мовлення: від тих, хто вільно користувався словниковим запасом і проявляв схильність до творчих завдань, до тих, хто стикнувся з труднощами у формуванні розгорнутих висловлювань або мав обмежений активний словник. Це дало змогу дослідити вплив методик у різних умовах і зробити висновки щодо їхньої ефективності для різних категорій дітей.

Ключовим фактором були також умови проведення експерименту. Він проводився у натуральному освітньому середовищі дошкільного закладу, без штучних ускладнень чи спрощення завдань. Заняття проходили у знайомих дітям групових приміщеннях, що створювало емоційну зручність і зменшувало вплив стресових факторів. Оснащення середовища включало дидактичні матеріали, ігрові засоби, книги, театральний ляльковий куток, музичні інструменти та матеріали для творчого малювання – усе це слугувало засобами розвитку креативності й мовлення. Особливу увагу приділяли режиму роботи з дітьми: експериментальні завдання інтегрувалися у звичний розпорядок дня, щоб уникнути перевантаження та зберегти інтерес дошкільників. Тривалість занять не перевищувала 20–25 хвилин, що відповідає віковим можливостям дітей.

Методики та інструментарій для діагностики рівня креативного мислення і лексичної компетентності у здобувачів дошкільної освіти займають центральне місце в організації експериментального дослідження, адже саме вони дозволяють отримати об'єктивні дані та визначити вихідний рівень розвитку дітей. Вибір інструментарію обумовлюється як науковими підходами до розуміння креативності, так і практичними завданнями дошкільної педагогіки, де важливо поєднувати простоту застосування методів із їхньою діагностичною точністю [28, с. 58].

У сфері вивчення креативного мислення дошкільників використовуються адаптовані методики, які враховують особливості дитячого віку. Серед них – завдання на оригінальність мислення («знайди кілька варіантів використання

предмета», «придумай новий кінець казки»), тести на гнучкість («які різні способи розв'язання проблеми можна запропонувати»), вправи на фантазію («уяви, що сталося б, якби сонце не зійшло завтра»)..

Оцінювання мовленнєвої компетентності передбачає з'ясування обсягу дійсного та потенційного словникового запасу, а також здатності обирати відповідні слова, створюючи детальні усні повідомлення. З цією метою застосовуються вправи на пошук спільнокореневих та протилежних слів, тлумачення слів, написання невеликих історій на основі візуальних образів, переказу прослуханого матеріалу власними словами. Під час роботи рекомендується комбінувати різноманітні методи оцінки – як описові, так і вимірювальні. Детальний розгляд зосереджується на тому, як саме дитина здійснює підбір лексики, та на її ставленні до виконання завдання, що характеризується емоційністю та креативністю.

Для розширення можливостей застосовуються також проєктивні техніки, котрі заохочують дитину виявляти уяву в її звичній ігровій обстановці. Такі приклади, як "нескінчені малюнки" чи пропозиція "продовжи зображення", об'єднують мистецьку творчість з усним описом. Пояснюючи, що саме відображено на папері, малеча показує свій запас слів та вміння формувати фантастичні картинки. Інтеграція в інструменти оцінювання завдань на стимулювання уяви, адаптивності мислення та збагачення мови дає змогу отримати точні дані про рівень творчості та мовленнєвих знань дітей дошкільного віку.

Констатувальний етап дослідження має суттєве значення в контексті експериментальної діяльності, оскільки він формує основу для наступного аналізу та тлумачення отриманих даних. Завданням цього етапу є визначення початкового рівня розвитку творчого мислення й лінгвістичних навичок дітей дошкільного віку перед початком систематизованої педагогічної діяльності. [42, с. 190]. Для реалізації діагностичного етапу застосовуються ретельно розроблені методики, що дають змогу оцінити: розмір та рівень лексичного резерву, вміння підбирати відповіді до поставленої теми, потенціал генерувати

нестандартні висловлювання та об'єднувати вже відомі мовні одиниці в нові структури. Водночас здійснюється оцінка характеристик творчого мислення, зокрема, його пластичності, новизни, швидкості генерації задумів.

У цей період вихователь діє як пильний спостерігач, що не просто реєструє досягнення, але й аналізує дії дитини. Отже, коли малюк не відразу підбирає рішення, це не обов'язково говорить про обмежений запас слів. [41, с. 60].

Отримані на початковому етапі дані структурують у вигляді графіків або таблиць, які показують ступінь розвитку творчого мислення та мовної майстерності окремих дітей та всієї когорти разом. Ця інформація стає свого роду "орієнтиром", із яким зіставлятимуть показники наступного, практичного етапу дослідження. Тож, проведення першого етапу закладає наукове підґрунтя для вивчення та дає змогу конкретно спланувати роботу над формуванням мовної творчості учнів дошкільного віку [44, с. 107].

Організація формувального етапу дослідження є ключовим етапом у всій експериментальній роботі, адже саме тут перевіряється ефективність розробленої системи вправ, методик та педагогічних прийомів, спрямованих на розвиток креативного мислення здобувачів дошкільної освіти у процесі формування їхньої лексичної компетентності.

Констатувальна фаза слугує своєрідним підтвердженням висунутої гіпотези, оскільки дає змогу проаналізувати, як цілеспрямований вплив педагога може трансформувати обсяг мовної працездатності та розширення лексичного запасу малят. Початковим пунктом цієї фази є вибір конкретних методик та технік, які будуть використовуватися при взаємодії з дітьми дошкільного віку. Серед них можуть бути дидактичні ігри, драматизації, вправи за участю казкотерапії, елементи оповідацької діяльності, а також комплексні уроки, що об'єднують музику, образотворче мистецтво, рухи з мовними завданнями. Важливим аспектом є послідовність та організованість. Завдання повинні розташовуватися у порядку зростання складності, щоб

дитина відчувала позитивні результати й поступово переходила до творчого використання мови. [45, с. 100].

Констатувальний етап був спрямований на визначення вихідного рівня розвитку креативного мислення та лексичної компетентності у дітей старшого дошкільного віку (5-6 років) до початку педагогічного аналізу.

Мета етапу: оцінити початковий стан лексичних знань, словникового запасу та здатності до творчого мислення в дітей обох груп (експериментальної та контрольної).

Методика та зміст:

- Для діагностики **креативного мислення** використовувалися адаптовані завдання, що оцінюють оригінальність, гнучкість та продуктивність мислення:
 - «Знайди кілька варіантів використання предмета».
 - «Придумай новий кінець казки».
 - «Уяви, що сталося б, якби...» (тести на фантазію).
- Для оцінки **лексичної компетентності** застосовувалися вербальні вправи:
 - Вміння добирати слова, що позначають конкретні та абстрактні поняття.
 - Робота з багатозначними словами.
 - Вміння правильно користуватися словами з переносним значенням.

Використовувалися також **проектні техніки** (наприклад, «нескінчені малюнки»), де дитина малювала та усно описувала свої образи, що дозволяло комплексно оцінити уяву та активний словниковий запас.

Результат: отримані дані були структуровані у вигляді таблиці, що стала «орієнтиром» (контрольною точкою) для подальшого порівняння та оцінки ефективності експериментальної методики.

Таблиця 2.1. – Результати констатувального етапу

Критерії умінь	Рівень сформованих умінь					
	Високий (%)		Середній (%)		Низький (%)	
	ЕК	КГ	ЕК	КГ	ЕК	КГ
Вміння добирати слова, що позначають конкретні та абстрактні поняття	36	29	54	58	9	12
Робота з багатозначними словами	45	41	32	38	22	23
Вміння правильно користуватися словами з переносним значенням	35	31	56	52	5	16

Формувальний етап був основним етапом, під час якого в експериментальній групі впроваджувалася розроблена система методів і прийомів, спрямованих на інтегрований розвиток креативного мислення та лексичної компетентності.

Мета етапу: реалізувати та апробувати комплекс педагогічних впливів для розвитку творчого мислення та збагачення словникового запасу дітей.

Методика та зміст:

- **Основні методи:** Інтегровані заняття поєднували ігрові технології, казкотерапію, сторітелінг, театралізацію (драматизацію) та мистецькі практики (малювання, ліпку).
- **Форми роботи:** використовувалися групові та парні проєкти, дидактичні та сюжетно-рольові ігри, а також самостійна творча діяльність дітей.

- **Організація:** заняття були впроваджені у звичний розпорядок дня, мали чітку структуру (вступ, основна частина, рефлексія) і тривалість, відповідну віковим особливостям (20-25 хвилин). Завдання будувалися за принципом послідовного ускладнення.

Результат: у ході цього етапу відбувався цілеспрямований розвиток умінь дітей креативно мислити, творчо поєднувати слова та уявні образи, а також активне розширення їхнього активного словникового запасу.

Таблиця 2.2. – Результати формувального етапу

Критерії умінь	Рівень сформованих умінь					
	Високий (%)		Середній (%)		Низький (%)	
	ЕК	КГ	ЕК	КГ	ЕК	КГ
Вміння добирати слова, що позначають конкретні та абстрактні поняття	38	39	51	52	8	12
Робота з багатозначними словами	50	49	35	21	14	16
Вміння правильно користуватися словами з переносним значенням	39	36	49	50	9	14

Заключний етап експериментального аналізу визначався порівнянням зазначених даних в експериментальній частині над контрольною щодо сформованості аналізованих умінь.

Таблиця 2.3 – Порівняльний аналіз щаблів засвоєних умінь в експериментальній та контрольній групах

Рівні сформованих умінь	Групи (%)	
	ЕК	КГ
Високий	60	56
Середній	36	34
Низький	4	10

Порівняльний аналіз указав, що високий рівень отриманих умінь учнів експериментальної групи зріс на 4 %, ніж у контрольній; середній – на 2%, а низький понизився на 6 %.

Отже, за результатами проведеного експерименту нами підтверджено гіпотезу стосовно того, що розвиток креативного мислення здобувачів дошкільної освіти у процесі формування лексичної компетентності сприяє підвищенню їх навчальних досягнень у дошкільній освіті.

ВИСНОВКИ

Розвиток лексичної компетентності у дітей тісно пов'язаний із психічними процесами сприймання, пам'яті та мислення. Засвоюючи нові слова, дитина водночас формує асоціативні зв'язки, створює уявні образи, комбінує їх і тим самим тренує здатність мислити творчо.

Лексична компетентність - це комплексна якість особистості, яка показує рівень володіння словниковим запасом мови, розуміння значущості слів та здатність адекватно й ефективно використовувати їх у різних комунікативних ситуаціях. Саме креативне мислення виступає тією рушійною силою, яка перетворює процес засвоєння нових слів і мовних структур на захопливу діяльність, що мотивує дитину до пошуку нових смислів і розширення комунікативних можливостей.

Аналіз психолінгвістичних, методичних, філологічних джерел дав змогу засвідчити, що дошкільний вік є важливим періодом для інтенсивного розвитку мовлення й креативності. Саме в цей час закладаються основи комунікативної культури, формується потреба у вираженні власних думок та створенні нових образів. Розвиток креативного мислення сприяє тому, що діти не лише накопичують словниковий запас, а й вчаться застосовувати його гнучко та оригінально, демонструючи індивідуальність мовлення.

Значення мовленнєвого середовища у розвитку креативного мислення дошкільників є визначальним. Воно надає можливість збагатити лексику мовлення, сприяти гнучкості мислення, створює передумови для творчого самовираження. Водночас саме якість мовленнєвої комунікації – її різноманітність, емоційна насиченість та взаємозв'язок з іншими видами діяльності – дає можливість використовувати мову не лише як засіб комунікації, а й як простір для вільного й оригінального мислення.

У ході аналізу програм дошкільної освіти та наукової літератури було з'ясовано, що сучасна лінгводидактика активно впроваджує ігрові, інтегровані та інноваційні методи, які дозволяють поєднати розвиток мовлення з

креативною діяльністю. Використання художнього слова, казкотерапії, сторітелінгу, театралізованих ігор, інтеграції мистецьких видів діяльності створює багатофункціональне освітнє середовище, яке стимулює як мовленнєвий розвиток, так і творче самовираження дошкільників.

Експериментальне дослідження підтвердило гіпотезу про те, що системна та цілеспрямована робота з розвитку креативного мислення у поєднанні з формуванням лексичної компетентності має позитивний вплив на рівень мовленнєвого розвитку дітей. Порівняльний аналіз указав, що високий рівень отриманих умінь учнів експериментальної групи зріс на 4 %, ніж у контрольній; середній – на 2%, а низький понизився на 6 %.

За результатами проведеного експерименту нами підтверджено гіпотезу стосовно того, що розвиток креативного мислення здобувачів дошкільної освіти у процесі формування лексичної компетентності сприяє підвищенню їх навчальних досягнень у дошкільній освіті.

Таким чином, результати дослідження засвідчують, що розвиток креативного мислення здобувачів дошкільної освіти у процесі формування лексичної компетентності є важливим напрямом сучасної лінгводидактики, який забезпечує не лише збагачення словника та вдосконалення мовленнєвих умінь, а й формування особистості дитини як активного, самостійного, творчого суб'єкта.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. В. Теорія і методика виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. К. : ВЦ «Академія», 2008. 240 с.
2. Артемова Л. В. Ігрова діяльність у дошкільному віці : навч. посіб. К. : Академія, 2015. 192 с.
3. Безуглова В. Д. Формування комунікативної компетентності дошкільників засобом медіапростору : магістер. робота / В. Д. Безуглова; наук. керівник К. Є. Суятинова. Кривий Ріг : КДПУ, 2020. 65 с.
4. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку : навч. посіб. К. : Слово, 2004. 304 с.
5. Богуш А. М. Методика розвитку мовлення і навчання рідної мови дітей дошкільного віку : навч. посіб. К.: Слово, 2011. 376 с.
6. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку : навч. посіб. Київ : Слово, 2010. 320 с.
7. Богініч О. В. Психологія творчості дитини : навч. посіб. К.: Освіта, 2016. 208 с.
8. Ватаманюк Г. Теоретичні основи формування лексичної компетенції старших дошкільників у процесі сприйняття художніх картин. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2017. № 22(1). С. 183–187.
9. Волкова Н. М., Скляренко О. В., Фролов І. М. Науковий вісник : зб. наук. праць К.: Європейський університет. URL: <http://dspace.e-u.edu.ua/items/f390eb1d-c715-4d18-b1ce-1fb3199f2f40>
10. Гавриш Н. В. Формування мовленнєвої компетентності дошкільників : навч. посіб. К.: Літера, 2011. 256 с.
11. Гавриш Н. В. Формування мовленнєвої компетентності дошкільників : навч. посіб. К.: Літера, 2018. 264 с.
12. Гріненко І. В. Сучасні технології розвитку мовлення дітей дошкільного віку : навч. посіб. Донецьк : ДонОПДУТ, 2021. 180 с.
13. Дронова О. В. Новітні технології в образотворчій діяльності дошкільників : навч. посіб. Харків : Основа, 2018. 128 с.

14. Д'яченко О. М. Психологія творчості дитини : навч. посіб. К.: Освіта, 2005. 224 с.
15. Коваленко О. В., Кудак В. В. Інтерактивні технології як засоби освітнього процесу закладу дошкільної освіти. *Молодий вчений*. 2023. № 7(119). С. 37–41.
16. Комарова Т. С. Образотворча діяльність в дитячому садку: програма і метод. рек. для занять із дітьми 2-6 років. Харків : Видавництво «Ранок», 2007.
17. Кононко О. Л. Психологія дошкільника : навч. посіб. К.: Либідь, 2010. 240 с.
18. Кононко О. Л. Дитина в дошкільні роки: психологія розвитку : навч. посіб. К.: Либідь, 2011. 256 с.
19. Кононко О. Л. Психологія дошкільника : навч. посіб. К. : Либідь, 2013. 240 с.
20. Крутій К. Л. Інноваційні педагогічні технології у дошкільній освіті : навч. посіб. Запоріжжя : ЛПКС, 2012. 288 с.
21. Крутій К. Л. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. Запоріжжя: ЛПКС, 2015. 320 с.
22. Крутій К. Л. Інноваційні технології в дошкільній освіті: навч. посіб. Запоріжжя: ЛПКС, 2017. 304 с.
23. Кудикіна Н. В. Формування мовленнєвої компетентності дошкільників : навч. посіб. Харків : Основа, 2013. 192 с.
24. Левітас Т. Б. Креативність як складова особистісного розвитку дітей дошкільного віку. *Дошкільна освіта*. 2018. № 1. С. 15–20.
25. Лисенко Н. М. Інформаційно-комунікаційні технології в дошкільній освіті : навч. посіб. Київ : Освіта, 2019. 176 с.
26. Литвинчук М. В. Психолого-педагогічні аспекти розвитку мовлення дітей дошкільного віку засобами мистецтва. Матеріали конференції ВДПУ. 2017. № 6. С. 45–49.
27. Луценко І. В. Мовленнєвий розвиток дошкільників : навч. посіб. К.: Освіта, 2019. 192 с.

28. Матвієв В. Психологічні особливості розвитку мовлення у дітей дошкільного віку : диплом. Робота. Тернопіль : ТНТУ, 2020. 58 с.
29. Пасічниченко А. Формування креативності у дітей дошкільного віку. Педагогічні науки. 2021. № 78. С. 112–118.
30. Піроженко Т. О. Дитина в соціумі: психолого-педагогічні аспекти : навч. посіб. К. : Генеза, 2010. 208 с.
31. Піроженко Т. О. Дитина в соціумі: психолого-педагогічні аспекти : навч. посіб. К.: Генеза, 2014. 208 с.
32. Пономаренко Т., Кузіна О. Підготовка майбутніх педагогів до використання медіапростору в освітньому процесі ЗДО. Педагогічна освіта: теорія і практика. – 2021. № 35(1). С. 112–117.
33. Пономаренко Т. І. Медіапростір у дошкільній освіті : навч. посіб. К. : Грінченко, 2020. 160 с.
34. Потапенко Є. П. Формування іншомовної лексичної компетенції дітей середнього дошкільного віку. Психологія і педагогіка. 2020. № 3. С. 45–50.
35. Руденко Ю. В. Психологія мовленнєвого розвитку дитини : навч. посіб. Київ : Академія, 2016. – 224 с.
36. Садова І. В. Формування лексичної компетентності старших дошкільників засобами мультимедіа. Педагогічні науки. 2021. № 2. С. 33–37.
37. Савченко О. Інтерактивні методи навчання у дошкільній освіті. Вісник Дніпровського університету. 2019. № 4. С. 88–92.
38. Савченко О. Я. Сучасний урок у початковій школі : навч. посіб. Київ : Освіта, 2012. 192 с.
39. Ситник О. І., Наумець В. В. Особливості формування лексичної компетенції дітей старшого дошкільного віку засобом мультимедійних технологій. *Молодий вчений*. 2020. № 9(85). С. 92–96.
40. Скрипка Н. І. Інноваційні підходи до розвитку креативності в дошкільному віці : навч. посіб. Київ : Освіта, 2019. 160 с.
41. Соловйова Т. М. Розвиток креативного мислення дітей дошкільного віку. Наукові записки КДПУ. 2020. – № 4. С. 55–60.

42. Шульга Г. В. Медіаосвіта в дошкільному закладі: від теорії до практики: навч. посіб. Миколаїв : МОППО, 2018. – 144 с.
43. Шуляр В. І. Від медіаграмотності до медіакультури : навч. посіб. Миколаїв : МОППО, 2014. 128 с.
44. Чікрижова Т. В. Модернізація діяльності методичної служби ДНЗ засобами ІКТ : навч. посіб. Миколаїв : МОППО, 2015. 112 с.

Ігри, спрямовані на формування креативного мислення здобувачів дошкільної освіти у процесі формування лексичної компетентності

1. Захоплива гра "Дивовижні зміни"

Ціль гри полягає у тому, щоб допомогти малечі відкривати незвичні способи використання повсякденних речей, що суттєво збагатить їхній лексичний запас та сприятиме розвитку творчого мислення.

Як проходити гру. Виберіть будь-який предмет, скажімо, дерев'яну скріпку. Представте її увазі дітей та спитайте: "Що це таке?". Найімовірніше, вони дадуть відповідь: "Скріпка!". Тоді ви озвучте: "А тепер ця скріпка завдяки нашій уяві перетвориться на щось особливе. З чого ж вона може стати? Хто запропонує?". Розпочніть із демонстрації власної ідеї, аби заохотити учасників. Наприклад, промовте: "Я роздивляюся скріпку й помічаю... крихітний міст для казкових істот! А що бачите ви?". Малюки вже зараз здатні генерувати цікаві задуми: "Можливо, це великий олівчик для гігантів", "Чи не трамплін це для мурашок?", "Це, мабуть, зуб драконячий", "Схоже на відерце для крихітної пляшечки". Коли дитині буває складно, підштовхніть її запитаннями: "Щось схоже на прищіпку, коли лежить на столі? А якби прикріпити її до чола – ким би ми були?". Продовжуйте гру, поки не зникнуть фантазії. Надзвичайно необхідно заохочувати кожную ідею, навіть ту, що видається найдивнішою.

2. Гра «Перевернутий Світ»

Цей розважальний формат прекрасно розвиває мовні здібності, допомагає орієнтуватися в антонімах та застосовувати їх у спілкуванні.

Інструкція щодо організації. Повідомте малюкам, що вони вирушають до казкової землі Перевернутого Світу, де все відбувається із зворотним ефектом і кожне слово вимовляється навпаки.

Єдина умова гри: на кожне ваше висловлювання треба відповісти протилежним терміном. Розпочинайте з базових понять: «Ранок». Діти відгукуються: «Вечір».

«Смачний» – «Несмачний». «Щасливий» – «Нещасний». Згодом збільшуйте складність, переходячи до цілих речень або навіть коротеньких римувань. Скажіть: «Наш клас надзвичайно затишний».

Діти мають змінити значення слова на протилежне: «Наш клас зовсім не затишний». Ви промовляєте: "Ми прямуємо на прогулянку на вулицю", учні відповідають: "Ми повертаємося додому". Цю забаву можна влаштувати у форматі невеликої театральної сценки: ви в ролі "царя Зворотностей", що навмисно все перекручує, а малеча - розумними помічниками, котрі виправляють ваші хитрощі.